

PhD ÉRTEKEZÉS

TÉZISEI

dr. Kondorosi András

Pécsi Tudományegyetem

Állam- és Jogtudományi Kar

Doktori Iskola

**Egyes kiemelkedő jelentőségű gazdasági bűncselekmények
dogmatikai és eljárásjogi megközelítésben**

TÉZISEK

Témavezető: Prof. Dr. Gál István László

tanszékvezető egyetemi tanár

Pécs, 2019.

I. A kitűzött kutatási feladat rövid összefoglalása

A disszertáció elsődleges célja volt, hogy tudományos igényességgel bemutassa be egy olyan, a hatályos törvényben több fejezetbe szorított bűncselekményi kör általános jellemzőit és dogmatikai hátterét, melytől joghallgatóként – különösen harmadévesen és az államvizsgák előtt – még maga a szerző is tartott. Szándékunk szerint igazoltuk azt, hogy a gazdasági érdekek egyes aspektusait támadó cselekmények ellen csak logikusan felépített és olykor csak többszörösen összetett törvényi tényállásokkal lehet fellépni, továbbá az erre a területre specializálódó jogalkalmazóknak számos háttérjogszabályt is ismerniük kell ahhoz, hogy hivatásukat eredményesen gyakorolhassák.

A tudományos szempontok kerülnek előtérbe a bevezető fejezetekben, ahol a gazdasági bűncselekmények fogalmi meghatározását, a közel álló terminológiai megfogalmazásokkal való összevetést, általános jellemzést, nemzetközi kitekintést szükséges elvégezni.

A tényálláselemzés keretében nagy hangsúlyt kap a bírósági és ügyészségi joggyakorlat bemutatása. Gyakorló ügyészi hivatásunk folytán az anyagi jogi kérdéseket az eljárásjogi specialitásokkal is kiegészítjük, különös tekintettel az ügyészi nyomozás felügyelet és vádképviselő szempontjaira. A bűnözés nemzetközi színezetűvé válása miatt szükséges röviden elvégezni a releváns nemzetközi és európai uniós instrumentumok bemutatását. Végül, miután a gazdasági deliktumok elemzése nem nélkülözheti a háttér jogszabályok (adó-, csőd-, számviteli stb. törvények) ismeretét, a szükséges mértékben ezek is beépülnek a disszertáció anyagába.

A vizsgálandó joganyag heterogenitására figyelemmel természetesen nem törekedhetünk teljes körű feldolgozásra, ezért nem valamennyi e körbe tartozó, hanem csupán a véleményünk szerint legnagyobb elméleti és gyakorlati jelentőséggel rendelkező büntetőjogi tényállásokat mutatjuk be. Így sor kerül a pénzhamisítás, a költségvetési csalás, a számvitel rendjének megsértése, a csődbűncselekmény, a feljelentés elmulasztása felszámolási eljárásban, a tartozás fedezetének elvonása, valamint a gazdasági adatszolgáltatási kötelezettség elmulasztása tényállásainak bemutatására.

II. Az elvégzett vizsgálatok, elemzések rövid leírása, a feldolgozás módszerei

Az Alapvetések keretében megvizsgáltuk a gazdasági büntetőjog történetiségét, valamint korábbi és jelenlegi szakirodalmát. E a gazdasági büntetőjoghoz kapcsolódó fogalmak bemutatása, illetve ezek egymáshoz való viszonyának feltárása követte. Így sor került a gazdaság, a gazdasági rend, a gazdasági bűnözés, a gazdálkodással összefüggő bűnözés, a gazdasági bűncselekmények, a gazdasági büntetőjog, fehérgalléros bűnözés, gazdálkodással összefüggő kiemelt bűncselekmények kategóriáinak feltárására. Meghatározásra került továbbá a szűkebb értelemben gazdasági bűncselekménynek tekinthető deliktumok fogalma a hatályos Btk. alapján.

Ezt a német büntetőjogban kidolgozott, a tradicionális és a gazdasági bűncselekményeket egybevető szempontrendszernek a bemutatása, majd a magyar büntetőjogra vonatkoztatása követi.

A gazdasági bűncselekmények általános jellemzőivel, valamint kriminálstatisztikai adataival és ezek összefüggéseivel foglalkozik a következő fejezet.

Külön pontban került feltárásra a gazdasági bűncselekmények jogi tárgyának problémája, ahol ugyancsak sor került a német büntetőjogi szakirodalom eredményeinek figyelembevételére.

Számos szempontból speciális vonásokat mutatnak, ezért külön pontban kerültek feltárásra a gazdasági bűncselekményekre vonatkozatható büntethetőségi akadályok rendszere. Szintén kidolgozásra került a vizsgált deliktumok ún. kerettényállásos jellegének értékelésére, illetve az utóbbi időszakban nagy gyakorlati jelentőséggel bíró időbeli hatály kérdéskörének a feltárására. A teljességre törekvés jegyében a kapcsolódó büntetőjogi szankciók és az eljárásjog kérdései önálló fejezetben kaptak helyet, utóbbi körében kiemelten hangsúlyozva az ügyészség felmerülő feladatait. Végül a vonatkozó nemzetközi és európai jogi egyezmények bemutatásával zárulnak az általános fejtegetések.

Szükséges kiemelni, hogy az általános jellegű fejezetekben korántsem csupán a később részletesebben is vizsgált bűncselekmények, hanem valamennyi más (pl. pénzmosás, fogyasztók érdekeit támadó deliktumok, stb.) kapcsolódó bűncselekményi körben is elvégeztük a szükséges vizsgálatokat.

Az egyes kiemelt jelentőségű gazdasági bűncselekmények körében nem tankönyvszerű tényálláselemzésre, hanem az elméleti és gyakorlati szempontból leginkább érdekes és problematikus kérdések lehető legrészletesebb bemutatására törekedtünk.

A *feldolgozás módszerei* körében kiemeljük mindenekelőtt a szakirodalmi álláspontok lehető legteljesebb feltárását és egybevetését, a dogmatikai elemzést, valamint a gyakorlati, eljárásjogi szempontok figyelembevételével történő feldolgozást. Egyes fejezetekben szintén hangsúlyt kapott a jogösszehasonlítás, valamint a jogalkotói szándék feltárása.

III. A tudományos eredmények rövid összefoglalása, azok hasznosítása, illetve a hasznosítás lehetőségei

A dolgozatban kimutatott legfontosabb eredményeket az alábbiakban foglalhatjuk össze. Az előző pontban említett fogalmak (a gazdasági bűncselekmények mellett például a gazdasági rend, a gazdasági bűnözés, stb.) meghatározása a fogalmi pontosság, illetve a büntetőjogászok számára felhasználható kitételek továbbfejlesztéséhez szolgálhat némi adalékkal. A német büntetőjogban a tradicionális és a gazdasági bűncselekmények összehasonlítására kidolgozott szempontok alapul vételével kimutattuk, hogy kisebb-nagyobb éllel valamennyi esetkörnek a jelenléte a hazai büntetőjogban is jelen van, kimutatható, habár egyesek jobban, mások csak kisebb súllyal jellemzik büntetőjogunkat. A jogi tárggyal generális és az egyes bűncselekményekhez kapcsolt speciális szinten is fogunk még foglalkozni, azt azonban itt is kiemelnénk, hogy *a magyar büntetőjog ugyancsak elsősorban a közösségi érdekekre, mögöttesen azonban az egyéni érdekekre is figyelemmel van a gazdasági bűncselekmények vonatkozásában.* A *delictum proprium* (különös bűncselekmény) jelleg szempontjából a vizsgálat vegyes képet mutat, mert ilyenre is, de közönséges bűncselekményre (*delictum commune*) is egyaránt található példa. A német gazdasági büntetőjogban megfigyelhető absztrakt veszélyeztető jelleg a magyar szabályozásra olyannyira nem ráilleszthető, hiszen a legfontosabb gazdasági bűncselekmények, mint például a költségvetési csalás és a csődbűncselekmény kifejezetten materiális bűncselekményként kerültek szabályozásra, így befejezett megállapíthatóságukhoz eredmény (pl. vagyoni hátrány) bizonyítására is szükség van. A gondatlan alakzat büntetni rendeltsége ugyanígy viszonylag ritka, az előkészületi cselekmények büntetéssel fenyegetésének végletes előrehozatalára azonban ismét csak felhozható példa, mint az a pénzhamisítás kapcsán látható.

A kriminálstatisztikai adatok alapján az a fontos összefüggés emelhető ki, amely szerint – hazánkban ugyanúgy, mint külföldön – a gazdasági bűncselekmények által okozott anyagi kár jelentős mértékben meghaladja az e deliktumoknak az összébűnözésen belül képviselt számarányát.

A büntethetőségi akadályok kérdéskörében kiemeltük, hogy a gazdasági bűncselekmények körében számos speciális ilyen, a büntetőjogi felelősségre vonást gátló tényező kerülhet fel. Gondoljunk csak a csődbűncselekménynél a főszabály szerinti csőd- vagy felszámolási eljárás megindítására vonatkozó kötelezettségre, vagy számos tényállás kapcsán a társdalomra

veszélyességben való tévedésre. Szintén több specifikusot mutattunk ki a bűncselekmények alánnyá válás problémái kapcsán.

Külön, részletesen bemutatásra került az időbeli hatály problémája, ami a Btk. 2013. július 1. napján történt hatálybalépésére figyelemmel az egyik legnagyobb dilemmája volt a jogalkalmazásnak az utóbbi években (sőt, a Kúria és az ítélőtáblák előtt várhatóan még jó pár évig az is lesz), nem véletlenül született ebben a kérdéskörben számos közzétett bírósági határozat. Értekezésünkben kimutattuk, hogy az egyes bűncselekmények dekriminalizálásán, illetve a büntetési tételkeretek esetleges változásán kívül az általános rész szabályrendszerének változása is determináló jelentőségű lehet abban a kérdésben, hogy az említett időpontot megelőzően elkövetett gazdasági bűncselekmény kapcsán a régi vagy az új törvény legyen alkalmazandó.

Az eljárásjog keretében jelentkező kérdések kapcsán kiemeljük azon de lege ferenda javaslatot, amely szerint további bűncselekményeket is kizárólagosan a Nemzeti Adó- és Vámhivatal nyomozási jogkörébe lenne indokolt utalni. A NAV nyomozási hatáskörébe tartozó bűncselekmények körének változatlan fenntartása az új büntetőeljárási törvényben gyakorló ügyészként szerzett tapasztalataink, illetve a vonatkozó szakirodalom fényében is vitatható. Számos olyan, a Btk.-ban akár az említettekkel egy fejezetben lévő, de akár például vagyoni elleni bűncselekményként számon tartott deliktum van, amelyek felderítése és bizonyítása ugyanolyan gazdasági profilú szemléletet igényelne, mint például egy költségvetési csalás vagy egy csődbűncselekmény esetében.

A tartozás fedezetének elvonása (Btk. 405. §) egyetlen §-ra található a csődbűncselekménytől, a gazdálkodás körében valósul meg, *kifogásolható tehát, hogy miért nem a NAV nyomozza.* Említhető továbbá például a *hűtlen kezelés* (Btk. 376. §), amely bár *klasszikusan vagyoni elleni bűncselekmény, valójában sok hasonlóságot mutat a gazdasági bűncselekményekkel.* Ezen utóbbi cselekmény lényegében kivétel nélkül gazdasági társaság (pl. kft.) sérelmére, gazdálkodási tevékenység körében elkövetett vagyoni kezelési kötelezettség megszegésével valósul meg. Így például „Elköveti a hűtlen kezelés büntettét, aki az Rt. vezérigazgatójaként gépkocsik közvetlen lízingelése helyett az Rt. számára hátrányosabb feltételek mellett olyan lízingcéggel való bérleti szerződés megkötésére ad utasítást, amelyet ő alapított, és amelynek ügyvezetője a szerződések megkötésekor az Rt. jogásza volt és az Rt.-nek ezzel vagyoni hátrányt okoz.”¹ Ezért ha elsődleges jogi tárgyának a vagyoni jogosultságok számítanak is,

¹ BH 2013. 57. De a Kúria által közzétett esetjogban található olyan döntést is, ahol kft. (BH 2016. 295.) vagy szövetkezet (BH 2016. 165.) a sértett.

nem alaptalanul merülhet fel, hogy a gazdálkodás és a forgalom biztonságát ugyancsak sérti. A jogirodalom is kiemeli, hogy a hűtlen kezelés gazdasági társaság sérelmére, gyakran annak vezető tisztségviselői által megvalósított bűncselekmény.²

Ez a felfogás ezen kívül a jogalkotótól sem lehet idegen, hiszen a Be.-ben bevezetett, ezen értekezésben már többször megemlített *gazdálkodással összefüggő kiemelt bűncselekmények körébe – mások mellett – a hűtlen kezelés legsúlyosabb eseteit is feltüntette* (Be. 10. § (1) bekezdés 3/d) pont).

Ki kell továbbá emelni Ibolya Tibor fővárosi főügyész véleményét is, aki külön tanulmányt szentelt a hűtlen kezelés nyomozati kérdéseinek, és ebben a körben már bevezetőjében megállapította, hogy „Ezen nyomozásokat természetesen nem azért kell fokozott figyelemmel kezelnie a bűnüldöző hatóságoknak, mert nagy médiaérdeklődést váltanak ki, hanem mert a bűncselekmények tárgyi súlya és így társadalomra veszélyességük is kiemelkedő, és *bizonyításuk a legtöbb esetben rendkívül nehéz.*”³

Mindezek alapján, a hűtlen kezelés példáján (de említhetnénk ugyanígy a hanyag kezelést is) az látszik, hogy rendszertanilag ugyan vagyoni elleni bűncselekmény, valójában viszont sok gyakorlati hasonlóságot mutat a gazdasági bűncselekményekkel. Ezért az a szakértelem, ami utóbbiak felderítéséhez szükséges, a hűtlen kezelésnél is többnyire elengedhetetlen. Mivel a rendőrség általános, a NAV viszont speciális nyomozó szerv, egyértelműen utóbbinál lehetnek jobban specializált, koncentrált és e körben elmélyült nyomozati tudással rendelkező nyomozó szakemberek. Ezért *de lege ferenda a jelenlegi, esetkörökön túl szükséges lenne áttekinteni a vagyoni elleni bűncselekményeket, és amely kiemelkedő gazdasági vonatkozással bír, annak nyomozását a NAV-hoz kellene delegálni.* A jogirodalomban Juhász Mária is kiemeli, hogy feketegazdaság elleni küzdelemben a NAV nyomozási szerveinek (a korábbi Vám- és Pénzügyőrség kötelékéből a Pénzügyőrségnek) determináló szerepe van.⁴

A fenti megoldással elejét lehetne venni továbbá annak is, hogy a rendőrség és a NAV között hatásköri „adok-kapok” induljon. Ez tapasztalataink szerint olyan formában szokott jelentkezni, hogy a rendőrség által elrendelt – és sokszor szerény eredményre vezető – nyomozás végén a rendőrségi nyomozó azt állapítja meg, hogy az ügyben a hűtlen kezelés nem bizonyítható, felmerül ugyanakkor például a költségvetési csalás vagy a

² Mohai Máté: A jogi személy vezető tisztségviselői által elkövetett hűtlen kezelés egyes kérdései az új polgári törvénykönyvre is figyelemmel. Doktori Műhelytanulmányok 2014. 152-153. <http://dfk-online.sze.hu/images/egyedi/doktori/doktori%20m%C5%B1helytanulm%C3%A1nyok%202014/mohai.pdf>

³ Ibolya Tibor: A hűtlen kezelés bizonyítása. Belügyi Szemle, 2010/10. 82. o.

⁴ Juhász Mária: A feketegazdaság elleni büntetőjogi fellépés eredményességét befolyásoló tényezők. Ügyészek lapja, 2015/5. 47-53. o.

csődbűncselekmény gyanúja. Miután utóbbiak a NAV nyomozati jogkörébe tartoznak, az ügyet a NAV-hoz teszi át. Kisebb mértékben, de fordított előjellel is előállhat ilyen jellegű probléma, tehát a NAV láthat például csődbűncselekmény helyett hűtlen kezelést fennforogni. Nem ritka a gyakorlatban, hogy az „adok-kapok” kettőnél többször is megtörténik, a hatóságok tehát tologatják az (egyébként a nagy mennyiségű céges adatok miatt sokszor szinte csak tárgoncával mozdítható) ügyiratokat egymás között. Az ilyesfajta hatásköri viták jelentékeny idővesztéssel járnak, ami kikezdi a büntetőeljárás időszerűségét, továbbá a bizonyítékok eltüntetésének, elenyészésének kockázatát is jócskán megnövelik. Emellett az állampolgároknak a nyomozó hatóságokba vetett bizalmát is alááshatják.

A részletesebben bemutatott különös részi tényállások köréből, a teljesség igénye nélkül az alábbi eredményeket látjuk indokoltnak kiemelni:

A pénzhamisítás klasszikus tényállásának bemutatása körében kimutattuk, hogy a bűncselekmény jogi tárgya az ún. álpénzek viszonylatában is sérülhet, ezért megfontolandó lenne esetükben a jelenleg irányadó joggyakorlat megoldása értelmében csaláskénti minősítés helyett pénzhamisítást megállapítani. Szintén figyelemre érdemes a pénzhamisítás előkészületének és a pénzhamisítás elősegítésének az elhatárolása.

A költségvetési csalás kapcsán elsősorban az érdemelhet figyelmet, hogy nézetünk szerint indokoltabb lenne a vádemelés helyett csupán a jogerős ügydöntő határozattal lezárni a bűncselekmény által körülölelt törvényi egységet, ha tehát tárgyalási szakban merül fel újabb részcsselekmény, az azzal kapcsolatos büntetőeljárást is egyesíteni lenne indokolt az alapügyhöz. Ugyancsak fel kell hívni a figyelmet a folytatólagosság megállapításának kizártságára, illetve az üzletszerűség kapcsán megfogalmazott de lege ferenda szempontokra.

A számvitel rendjének megsértése kapcsán a közelmúltban lezajlott dekriminalizáció, valamint az ún. elvárhatóságot kizáró ok értékelése érdemelhet figyelmet. A csődbűncselekmény viszonylatában a jogi tárgyak, illetve az egyes bűncselekményi fordulatok egymáshoz való viszonya mellett azt emeljük ki, hogy a csődbűncselekményről szóló 6/2018. BJE kapcsán – amelyben a Kúria kizárta a hitelezők javára a pótmagánvádlókénti fellépés lehetőségét – a Legfőbb Ügyész legújabban az Alkotmánybírósághoz fordult a jogegységi határozat megsemmisítése érdekében. Ezen értekezés kéziratának lezárásáig talán még nem fog döntést hozni az Alkotmánybíróság, az azonban mindenképpen feltételezhető, hogy az ügyészségi álláspont érvényre jutása a sértetti jogok magasabb fokú elismerését hozná magával a pótmagánvádlói fellépés megengedése révén.

A tartozás fedezetének elvonása kapcsán azt emeljük ki, hogy e gazdasági deliktum csak a tulajdonjog átszállásával járó, elidegenítési és terhelési tilalommal érintett vagyontárgyak viszonylatában valósulhat meg, ahol ugyanis a dolog idegen marad az elkövető számára, úgy a vagyon elleni bűncselekmények körébe eső sikkasztás, ha pedig már a szerződés megkötésekor, bizonyíthatóan nem állt szándékában a teljesítés, úgy csalás állapítható meg. A gazdasági adatszolgáltatási kötelezettség elmulasztása viszonylatában talán az a legfontosabb kiemelendő szempont, hogy a gondatlan elkövetés semmiképpen sem vonhat maga után büntetőjogi felelősséget.

Végül utalunk arra, hogy ha csak az elmúlt néhány év felsőbb bírósági, büntetőjogi témájú bírósági döntéseit szemléljük, észrevehetjük, hogy egyre kisebb számban találkozunk a Btk. 2013. július 1. napi hatályba lépésével megváltozott tényállások alkalmazásával kapcsolatos elvi döntéssel, illetve „klasszikusnak” mondható különös részi tényállással – jobbra azt látjuk, hogy egyes gazdasági bűncselekményi tényállások egy-egy alig ismert fordulatanak változott meg a tartalma azáltal, hogy a jogalkotó a kerettényállást kitöltő háttérjogszabályt megváltoztatta. Helyeselhetők lehetnek tehát Szabó Ferenc pest megyei főügyésznek a szerző felé intézett biztató szavai – melyek szerint a gazdasági bűncselekmény témaköre ugyan „lerágott csontnak” tűnhet, de mégis mindig lehet róla írni – hiszen ez az állandóan változó jogterület folyamatos tanulási és értékelési feladatot ad a vele foglalkozó elméleti és gyakorlati szakembereknek.

Reményeink szerint semmiképp sem asszociált a Kedves Bíráló vagy Olvasó a gyakorlat számára megírt valamiféle „kézikönyvre”, amikor az egyes fejezetek végén eljárásjogi jellegű felvetésekkel szembesült, de a szerző – azon túl, hogy tudományos igényességgel kísérelte meg összefoglalni egyes kiemelkedő jelentőségű gazdasági bűncselekmények dogmatikai hátterét – nem tudott kibújni a bőréből és gyakorló ügyészként is megpróbálta megközelíteni a felmerülő problémákat. Reméljük, hogy e kísérlet nem maradt befejezetlen, hanem a tudományos élet, a jogalkalmazás, de akár egyes de lege ferenda vonatkozásokban a jogalkotás számára is szolgálhatott egy-két megfontolandó szemponttal.

IV. A munka témaköréből készült publikációk jegyzéke

1. Kondorosi András: Gondolatok a pénzforgalom rendjét sértő bűncselekmények kapcsán. Jogelméleti Szemle 2012/4. 76-87.
2. Kondorosi András: Az időbeli hatály és az új Btk. egyes gazdasági delictumai. Jogelméleti Szemle 2013/2. 79-91.
3. Kondorosi András: Értelmezési kérdések néhány gazdasági bűncselekmény gyakorlatában. Ügyészek Lapja 2013/3-4. 87-93.
4. Kondorosi András: Az információs rendszer felhasználásával elkövetett csalás. Infokommunikáció és Jog 2014/2. 73-75.
5. Kondorosi András: A költségvetési csalás és az egység-többség kérdése. Gazdaság és Jog 2014/11. 14-19.
6. Kondorosi András: Fantomtényállások a Btk.-ban: jelképes jogalkotás vagy szárazon tartott puskapor? In: P., Szabó Béla; Szemesi, Sándor (szerk.) Profectus in litteris VII : Előadások a 12. debreceni állam- és jogtudományi doktorandusz-konferencián 6. Lícium-Art Könyvkiadó, 2015. 205-211.
7. Kondorosi András: A büntethetőség akadályai a gazdasági bűncselekmények körében az új Btk. szerint. Belügyi Szemle 2016/6. 79-90.
8. Kondorosi András: A gazdasági büntetőjog aktuális problémái. Bíbor Kiadó, Miskolc, 2018.